

Ա. ԱՂԵՐ - Խաչատրյան

Երկու կիթաբ

1911

891.99

S-41

891.542-34

Խ-28

ԱՐՇԱՄ ՏԵՐԽԱՆՈՏՐԵԱՆ

= ԵՐԿՈՒ
ԵՂԲԱՅՐ =
ՀԵՔԻԱԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկերու-
թեան

№-3

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեքտրատպարան Օր. Ն. Աղանեանցի, Գ. Խ. Գ. 7
1911

ՀԻՄՆ. 80. 0 Տ.

47

ԱՐՇԱՄ ՏԵՐ-ԽԱԶՈՏՐԵԱՆ - 6 NOV 2011

891.99

S-41

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐ

ՀԵՔԻԱԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նրանի օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկերու-
թեան

№—3.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեքտրատպարան Օր. Ն. Աղանեանցի, Պօլից. 7

1911

115

37981

mla

20.08.2013

58327

4932

NOV 2013

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ
ՀԱՅԿԱՆ ԴՐՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑԱՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ
ՄԱՐԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ
ՎԵՐԿԱՆՈՒՄԻ

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐ

Հեփաթ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԸ

I

Մի խեղճ փայտահատ և իր ջահել կին
Բնակւում էին անտառի մօտին:

Մարդը իր էշով միշտ փայտ էր կրում,
Կինը գլուխ-կախ տան բանը հոգում:

Օր կուշտ, օր քաղցած նոքա ապրեցան
Եւ երկու սիրուն տղայ ունեցան:

Երկուսն էլ առողջ, փարթամ ուժերով,
Երկուսն էլ զանգուր, «ոսկի» մազերով:

II.

Մի օր փայտ-հատը անտառի խորքում
Տեսաւ մի թռչուն թառած իր բնում:
Տարին տասներկու ամիս անտառում
Նա վառելիքի ծառեր էր կտրում:

Տարին տասներկու ամիս անտառում
Նա հազար տեսակ թռչուն էր տեսնում,
Բայց այս թռչունը «մի այլ տեսակ» էր,
Հասարակ լեզով պատմել ղժլար էր:

Փայտ-հատը թողեց ձեռքից կացինը.—
Մտքումը դրեց բռնել թռչունը:

Բարձրացաւ, հասաւ մինչ ծառի կատար,
Բայց իզուր անցաւ նրա միտքը չար:
Թռչունը թռաւ, իր բնից գնաց,
Բնի մէջ մի հատ փայլուն «ձու» մնաց:
Փայտ-հատը դրեց իր ծոցը այդ «ձուն»,
Ցած իջաւ ծառից, և դարձաւ իր տուն:

III.

Տուն հասաւ շատ ուշ. կինը մըմրթաց.
Տանը հաց չկար, ճրագ-լիսն սպառւած:
Մայր ու զաւակներ կուշ եկած մթնում,
Ուշացած հօրը ճանալին ին նայում:
— Լաւ ես պատժում մեզ, խօսեց կինը հեզ:
— Ինչ էլ որ ասես, իրաւունք ունես.
«Ամբողջ երկու ժամ իմ գործը թողած,
«Կուղէի բռնել մի թռչուն թառած:
«Դու խնդրեմ ինձի ցնդած չկարծես,
«Այդպիսի թռչուն երբէք տեսած չես:
«Բայց քեզ ինչ ասեմ... Ահա նրա «ձուն»,
«Որ ես վեր առայ և բերի մեր տուն:
Եւ հէնց որ հանեց նա «ձուն» իր ծոցից.—
Մթին խրճիթը փայլեց շափաղից:
Կինը վեր թռաւ, աչքերը բռնեց,
Փայտ-հատն էլ իրեն տեղում շարեց:
— Այ քեզ ճրագ-լիս, էլ մոմն ինչ կանես,
«Կարծեմ ուշանալս ինձի կներես...
Փոքրիկ «ձուն» դրին սեան կոճի տակը,
Նա լոյս էր տալիս լաւ, քան ճրագը:

IV

Դուք գիտէք անշուշտ աշխարհի բաներ:

Ամբողջ քաղաքը սկսեց խօսել,
Թէ այս ինչ թաղում, այս ինչ խրճիթում,
Հրաշք ու կրակ մի «ձու» է գտնւում:
Ոչ ոք չի տեսել այդպիսի հրաշք.—
Նա փայլ-փլում է, որպէս արեգակ:
Լսեց այդ բանը հրէայ Իսրայէլ,
Շփեց իր ցանցառ միտքը ու բեխեր,
Եւ մտքումն ասաց.— այո, Իսրայէլ,
Այդ «ձուն» անպատճառ պէտք է ձեռք գցել.
Դու Իսրայէլն ես, հին ակնավաճառ,
Թռչնի ձու չէ դա, այլ մի անգին քար,
Իսկ այդ «ձուն» կրող անտառի թռչուն
Ունի իր մէջը մի մեծ գորութիւն.—
Ով բռնի նրան, հանի փոքոտիք,
Կուլ տայ սեւ թորը եւ նրա քարձիկ,
Նա մեծ քաղաքի թագաւոր կդառնայ,
Իսկ քարձն ամեն օր մի քսակ կտայ.
Քսակը թէև կլինի փոքրիկ,
Բայց դեղին-դեղին ոսկիներով լիք:
Այդ ինձ պատմել է իմ պառաւ տատը,
Ես չեմ մոռացել նրա հէքիաթը:

V

Երբ երկրին տիրեց իրիկան մութը,
Հրէայ Իսրայէլը թողեց խանութը:
Նա գնաց ուղիղ փայտահատի մօտ,
Որ տեսնի, թէ նա ինչի է կարօտ:
Հասաւ խրճիթին, տան դուռը բացեց,
Դռան մօտ նրան կինը ընդունեց,
— Բարե քեզ, բոյրիկ, դու մի զարմանալ,

«Եկել եմ ձեզ մօտ, կուզեմ քիչ խօսալ:
 «Ամբողջ բաղաբը հրաշք է պատմում,
 «Ես էլ հրաշքին խիստ եմ հաւատում.
 «Խնդրեմ «ձուռն» ցոյց տաք, ինչ բան է տեսնեմ.
 «Իմ կինս էլ ինձ է զօրում, որ ճարեմ»:
 Մինչ դեռ նա այսպէս իր «ցանցն» էր փռում,
 Փայտ-հատն երկաց բազի դռներում:
 —Այ, բարե, բարե, ազնիւ բարեկամ.
 Աղքատի ձեռքը պինդ սեղմեց հրէան:
 —Ասում են անտառից մի «ձուռն» ես բերել...
 —Այո, այսօր էլ գտայ մի հատ էլ:
 Ասաց փայտ-հատը միամիտ կերպով,
 Եւ ցոյց տւեց «ձուռն» փայլող շողերով:
 Հրէան որ տեսաւ անգին բար-ակը:
 Աչքերը թռան գագաթի տակը:
 Էլ չը համբերեց շահամու հոգին.—
 —«Ծախիր ինձ այս «ձուռն», ասաց փայտարին:
 —«Ի՞նչ ուզես կտամ. ան տասը ոսկի»:
 Մեր խեղճ փայտարը չկանգնեց խօսքի:
 —«Վեր առ քեզ լինի, և տուր ինչ արժի,
 «Ինչ որ քո կամքը արժան համարի:
 —«Լաւ է, լաւ, առ տամ քեզ հարիւր ոսկի,
 «Բաւ է, էլ մի կաց հակառակ խօսքի:
 Ասաց հրէան, քսակը հանեց.
 Խեղճ փայտահատը զարմանքից ապշեց:
 Կինը յետեից բաշեց նրա փեշը.
 Նա միտքը բերեց իր կեանքն ու էշը:
 Մի էշի յուսով նա կեանք էր վարում,
 Տուռն—տեղ, ընտանիք, երեխայ պահում:
 Մինչդեռ նա իր մէջ այդ բանն էր խորհում,

Գող Իսրայէլը ոսկիքն էր համրում:
 Համրեց երկու քսակ ոսկի յիսնական,
 «Ձուռն» առաւ թռաւ, որպէս ուրուական:

VI

Եւ հարստացաւ աղքատ փայտահատ.
 Այն «ձուռից» ծախեց էլի երկու հատ:
 Եւ որովհետեւ հրէան շատ զօրեց,
 Նա մի մութ գիշեր թռչունին բռնեց
 Բերեց իր տունը, դրեց վանդակում.—
 Վանդակը կորած ոսկի յուլունքում:
 Ինչքան էլ զօրեց, թախանձեց հրէան,
 Նա չվաճառեց թռչունը նրան:
 Շինեց իր համար ոչ թէ տուն—պալատ,
 Բաց արեց խանութ՝ ապրանքով առատ,
 Եւ այնուհետեւ մեր նոր «ըագրկեան»
 «Խրիզի» գնաց Թաւրիզ ու Թէյրան:
 Թողեց խանութը աշկերտի յոյսով,
 Թողեց կնոջը՝ երեխաներով
 Հրէայ ընկերոջ հոգատարութեան.
 Անկասկած նրա սրտի բարութեան:

VII

Հրէան փայտարին որ ճանփու դրեց,
 Իր նպատակին հասած համարեց:
 Շուտ-շուտ գալիս էր փայտարի կնոջ մօտ,
 Որ տեսնի, թէ նա ինչի է կարօտ:
 Հոգում ամեն հոգս, անում ամեն բան,
 Որպէս սրտացաւ տան ու բարեկամ:
 Իր մտերմութիւնն այնտեղ հասցրեց,
 Որ ողջ ընտանիքն իր ձեռքն հաւաքեց:

Կինն էլ անպաշտպան մի թոյլ արարած.
 Նա մեղաւոր չէր, կասէք, անկասկած:
 Հրէան երբ կնոջ սիրտը գրաւեց,
 Էլ գնալ-գալը դադարեցրեց:
 Սուտ հիւանդ եղաւ, անկողին մտաւ,
 Եւ մի բանի օր տանից դուրս չեկաւ:
 Փայտարի կինը, Մարիամ խան-բաշին,
 Տեսութեան վազեց իր բարեկամին,
 Որ տեսնի նրա որտեղն է ցաւում,
 Ով է հոգս անում, ով է խնամում:

VIII.

Խորամանկ հրէան մի խորը տնքաց.
 Այնպէս ձեացրեց, թէ ուշքից գնաց:
 Բացեց աչքերը, նայեց Մարիամին,
 Ձեռքով նշան արեց՝ նստել իր կողքին:
 Մարիամը նստեց, հրէան սկսեց,
 —Քոյրիկ, մեռնում եմ, մի ճար արա ինձ,
 «Բոլոր լողմանիք ձեռք քաշած ինձնից,
 «Մի ճար կայ միայն, այն էլ բո՞ ձեռքին,
 «Թէ ինձ սիրում ես, լսիր իմ խօսքին.
 «Սիրտս ուզում է այն թռչնի մսից,
 «Որ մարդդ բռնեց բերեց անտառից:
 «Եթէ ինձ համար մորթես դու նրան,
 «Դա միայն կլինի ինձ զեղ ու դարման»:
 —«Դու մեզ արել ես շատ ու շատ բարիք,
 «Ես չեմ մոռանալ բո՞ մեծ երախտիք,
 «Մի թռչունն ինչ է, որ ես խնայեմ,
 «Իսկոյն կմորթեմ, կեփեմ, կուղարկեմ»:
 Եւ Մարիամ-բաշին տուն վազեց իսկոյն,

Մորթեց ու փետրեց այն «անգին» թռչուն,
 Վառեց օջաղը և «եղհալիկով»
 Դրեց, որ եփի շորւայ բրնձով,
 Ու էլի վազեց դէպի հրէան,
 Որ միամտացնի և սիրտ տայ նրան:

IX

Մարիամը հէնց որ դուրս եկաւ տնից,
 Նրա որդիքը տուն դարձան դաշտից:
 Վեր առան տաշտից մի մի լաւաշ հաց
 Եւ սկսեցին ճաշ անել կամաց:
 Երկու եղբայրներ՝ անխնամ թողած,
 Տաք կերակուրի կարօտ մնացած,
 Տեսան օջաղում կաթսայ է եռում,
 Իսկոյն հասկացան, որ բան կայ միջում:
 Բաց արին խուփը, տեսան թռչունը,
 Բայց իմանալով մօր բնութիւնը,
 Վախից թռչունին ձեռք չը տուցին.
 Միայն «սև թորն» ու «քարճիկն» հանեցին:
 Սև թորը թիբա արեց մեծ եղբայր,
 Փոքրը վեր առաւ քարճիկն իր համար:
 Էլի կաթսայի խուփը ծածկեցին
 Եւ ուրախ-ուրախ փողոց վազեցին:

X

Մարիամին շուտ յետ ուղարկեց հրէան,
 Որ գնայ, բերի թռչունի շորւան:
 Բայց որբան եղաւ դարմացքը նորա,
 Երբ տեսաւ չկայ ուղածը իրա:
 —Բա ո՞ւր ես սրա սեւ թորն ու քարճիկ,
 Հարցրեց հրէան բարկացած սաստիկ.

—Մըթէ մէջը չեն, ես ձեռք չեմ տուել,
 «Ինչպէս կերևի որդիքս են կերել»:
 —«Որդիքդ են կերել, դէ վազիր շուտով,
 «Բռնիր դու նրանց, հարիր ջէջիմով,
 «Մինչև որ նրանք սիրտը յետ բերեն,
 «Եւ բարձրին ու սև թոքը ետ դարձնեն:
 «Նրանք անմաշ են և անմարսական,
 «Քո զաւակներին մահի փնաս կտան»:
 Այսպէս ահ տուեց հրէան Մարիամին,
 Մարիամը ապշած տուն վազեց կրկին,
 Կանչեց բարկացած իր զաւակներին,
 Մի մեծ փայտ առաւ, ծեծի երկուսին:
 Խեղճ երեխայքը փայտը որ տեսան,
 Վախից «ծլունկ» եղան ու փախսը առան:
 Մարիամը թողեց իր շալը շէմքին,
 Վազեց, որ բռնի չար զաւակներին:
 Նա վազեց առաջ, տղայքն՝ առաւել:
 Մայրն իր մտքովը այնպէս էր տարւել,
 Որ չը նկատեց, թէ վաղուց արդէն
 Նրանք դուրս էին եկել քաղաքէն:
 Վազելով անցել էին դաշտ-բլուր:
 Մարիամը տեսաւ, որ վազելն է գուր,
 Եւ տղաները կարող են կորչել,
 Ամայի դաշտում գնալ, մոլորուել...
 Նա դէն շարտեց փայտը իր ձեռքից,
 Եւ յոգնած-յոգնած յետ դարձաւ դաշտից:
 Բայց տղաները շատ էին առաջ,
 Նրանք վազեցին, փախան էլ առաջ,
 Մինչև մութն ընկաւ, ճանփէքը շաղւեց,
 Եւ չորս բոլորը մութ խաւար տիրեց:

XI

Խեղճ երեխաներ, ինչ պէտք էր անել:
 Քաղցած ու յոգնած շարունակ վազել...
 Դաշտում մոլորւած, շուրջը խուփ-խաւար,
 Ոչ մի կողմից լոյս, կամ ձայն, կամ հաւար...
 Ես սարսափում եմ նրանց փոխարէն:
 Մեծը հասկացաւ, որ իրանց ճանփէն
 Վաղուց են կորցրել, էլ յետ չեն դառնալ,
 Պէտք էր մի կողմով միշտ առաջ գնալ:
 Սակայն փոքրիկը նրան չէր լսում:
 Լաց ու շիւանով «մայրիկ» էր կանչում:
 Մեծն ասաց նրան. — Եղբայր դու նստիր
 Այս բարի «տալդէն» և ինձ սպասիր:
 Ես գնամ առաջ, որ մի տուն գտնեմ
 Եւ քեզի համար հաց ճարեմ բերեմ:

XII

Քնեց փոքրիկը կերակրի յոյսով,
 Իսկ մեծը առաջ գնաց վախելով:
 Շատ գնաց, թէ բիշ, Աստուած է գիտում:
 (Հին հէքիաթները այսպէս են պատմում,
 Երբ կամենում են ասել որ մէկը
 Կորցրել է գլուխն ու կեանքի դէկը):
 «Եօթն օր, եօթ գիշեր» նա ճանփայ գնաց:
 Մի օր՝ վաղօրդեան արևը ցոլած՝
 Նա հասաւ մի մեծ և հզօր քաղաք. —
 Զորս կողմը բուրգեր, պարիսպ, աշտարակ,
 Մտաւ քաղաքի երկաթ-դռներից
 Եւ շլարեցաւ տեսած պատկերից:
 Ողջ քաղաքացիք, թէ ծեր, թէ մանուկ,

Բարձրացրել էին ահագին աղմուկ,
 Ոչ ոք ոչ ոքի չէր ուզում լսել.—
 Կարծես մէկ մէկու ուզում են ջարդել:
 Անտէր, անգլուխ ամբոխը վայրագ,
 Թողած առօրեայ հոգս ու աշխատանք,
 Մի ընդհանրական ժողով էր կազմել.—
 Ուզում էին նոր թագաւոր ընտրել:

XIII

Չին ժամանակը ամեն մի քաղաք
 Ունէր իր համար թագաւոր ու թագ:
 Եւ հէքիաթները այսպէս են պատմում,
 Որ «Թաուլան» արծիւն էր թագաւոր ընտրում:
 Երբ որ մեռնում էր թագաւորը հին,
 Իսկոյն թոցնում էին «Թաուլանին»
 Բոլոր ամբոխը մեծ հրապարակում
 Արծւի թռիչքին էին հետևում:
 Ում ուսին իջնէր հպարտ թռչունը,
 Նրան կտային իշխանութիւնը:

Մեր մեծ եղբայրը, օտար պատանին,
 Անծանօթ կեանքի այդ տեսարանին,
 Իր գլուխը կախ քաշւեց մի հով տեղ,
 Եւ մտածում էր, թէ արդեօք ռոտեղ
 Նա կարողանայ մի քիչ հաց ճարել,
 Ճանփում մնացած եղբօրը տանել:
 Մինչ դեռ նա այս էր խորհում մտքումը,
 Տեսաւ դէպ իրան թռաւ թռչունը:
 Շարժեց, հաւաքեց թևերը հպարտ,
 Եւ թառեց նրա ուսերին ազատ...

XIV

Ամբոխն հետևեց արծւի թռիչքին,

Տեսաւ անծանօթ, օտար պատանին:
 Գոռաց ամբոխը, սուլեց, բողոքեց,
 Նորից նոր արծւին թոցնել ուզեց:
 Ո՛վ էր պատանին, ոչ ոք չգիտէր,
 Գուցէ մի կորած բաղտախնդիր էր:
 Եւ որպէսզի նա չերևայ դրսում,
 Տարան փակեցին մի փուլ մարաքում:
 Անցաւ ամբոխը, յուզւեց, երեւաց,
 Պալատից աղատ արծիւը սուրաց,
 Անցաւ օդի մէջ, շրջաններ արեց,
 Երկար ժամանակ օդում սաւառնեց,
 Եւ վերջը՝ ի մեծ զարմանս բոլորին,
 Ցած իջաւ, թառեց մարաքի կտրին:
 Վազեց ամբոխը, գոռաց, հառաչեց,
 Բայց նորից փորձել էլ չպահանջեց:
 Հանեցին շարած օտար պատանուն
 Եւ կեցցէներով տարան տնէտուն:
 Տարան բազմեցրին գահն արքայական,
 Եւ երդում կերան հպատակութեան:

Բարձրացաւ տեղից խելօք պատանին,
 Շտկեց ոսկէհուռ մագերը ճակտին,
 Մի լուրջ հայեացքով դիտեց ամբոխին.—
 Ամբոխը տեսաւ իր թագաւորին:

«Կեցցէ մեր արքան,

«Կեցցէ յաւիտեան»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԸ

I

Մեծ եղբայրն հասաւ իրա մօլորագին,
Այժմ ձեզ պատմեմ փոքրիկի մասին:

Ծագեց արևը անտառի խորքից,
Զարթնեց փոքրիկը անհանգիստ քնից:

Բացեց աչքերը, նայեց դէս ու դէն,

Որպէս անտառում վախեցած էրէն:

Ներքին սարսափով զգաց ամեն բան.—

Շուրջը անծանօթ, ամայի բացան:

Յիշեց՝ եղբայրը գնաց հաց բերի

Բայց թէ որ կողմով, այդ Աստուած գիտի:

Ներքին յուզմունքից փղձանքը բռնեց,

Բայց նա առաջին արցունքը պահեց.

Սրբեց աչքերը չուխի թևերով

Բռնեց մի ճանփայ, գնաց մի կողմով:

Իր ցաւը նրան այնպէս էր տարել,

Որ քիչ էր մնում, թէ չնկատէր

Քարի բարձի վրայ մի քսակ փոքրիկ,

Եւ մէջը դեղին ոսկիներով լիք:

Այդ բանը նրան մի քիչ սիրտ տաւ,

Վեր առաւ քսակն ու առաջ անցաւ:

Շատ գնաց թէ քիչ, Աստուած է գիտում.

Քանի արև էր նա չէր վախենում:

Բայց ահա արևն իջաւ իր մօլոր,

Սկսեց տիրել իրիկեան մութը:

Տղան ուժ տւեց յոգնած ոտներին,

Անցաւ քիչ առաջ, նայեց արևին,

Եւ երբ բարձրացաւ բլուրը վերջին,

Մի ընդարձակ ծով բացւեց առաջին:

II

Պատանին մնաց տեղում շւարած.

Իր կեանքում երբէք նա ծով չէր տեսած:

Անսահման դաշտը՝ կապոյտ ջրերով,

Զորս կողմը կանաչ տափաստաններով:

Փրփուր ալիքներ գնում են գալիս,

Խոնաւ ափերին համբոյր են տալիս:

Ծովի յատակից խխունջ ու բարբր

Հանում, զարդարում թաց-թաւիշ ափեր:

Կանգ առաւ տղան, նայեց ծովակին,

Նայեց մայր մտնող ծոյլ արեգակին,

Որ խորասուզած ծովի ջրերում,

Կրակ շողերով վառւում էր, պլպլում:

Վառւեց, հուրհրաց արևը ծովում

Եւ կամաց-կամաց մայր մտաւ հեռւում:

Թողեց ծովակը՝ կապոյտ ջրերով,

Թողեց պատանուն՝ տխուր մտքերով:

Տղան սթափւեց իր դրութիւնից,

Մի ցուրտ հով անցաւ նրա ճակատից:

Եւ տեսաւ ինչպէս վէտ-վէտ հովերից

Ուռչում է ծովը խիտ յորձանքներից...

Յորձանքների մէջ ահա մի նաւակ,

Նաւակի մէջը շքեղ պատգարակ:

Ողջ կամարները կրակ-աստղերից,

Վարագոյրները լուսնի շողերից:

Անդեկ և առանց առագաստների

Լողում է նաւը ծով-կախարդների:

Իսկ նաւի առջև վեց զոյգ կարապներ,

Անբիծ սպիտակ ձիւնի քուլաներ,

Սիգաճեմ նազով յառաջ են լողում,

Կասես նաւակը նրանք են տանում:

Պատգարակի մէջ ծովի թագուհին,

Որ կռթնած թաւիշ-արծաթ բարձերին,

Իր երեկոյեան ճեմանքն էր անում,

Յստակ ծովակի հայելուն նայում:

Նայում էր նայում, և չէր կշտանում:

Այնքան հմայիչ, և այնքան սիրուն

Նա իրան լինել երբէք չէր կարծում:

Տղան նայում էր և չէր հաւատում,

Թէ իր տեսածը փաստ էր իրական,

Եւ ոչ խաբուսիկ, կամ ցնորական...

Եւ նա պատրաստ էր եօթն օր, եօթ գիշեր

Չուտէր, չխմէր, հէնց նրան նայէր:

Անդեկ և առանց առագաստների

Լողաց նաւակը ծով-կախարդների,

Իսկ նրա տուփն վեղ զոյգ կարապներ,

Անբիծ սպիտակ, ձիւնի քուլաներ,

Սիգաճեմ նազով յառաջ սուրացին,

Տարան նաւակը աչքից հանեցին:

III

Տղան սթափւեց իր դրութիւնից.

Մի ցուրտ հով անցաւ նրա ճակատից:

Նա թողեց մի կողմ ծովը կապուտակ,

Շուռ եկաւ, տեսաւ՝ հեռում մի տնակ:

Էլ փրկւած էր... Շարժեց ոտները,

Հասաւ տնակին, տեսաւ դռները

Բաց են, բայց ներսը ոչ մի մարդ չկար:

Թէև տան ամեն սարք ու կարգը կար:

Նստեց մի հատիկ աթոռի վրայ,

Նստեց, սպասեց, որ տան տէրը գայ:

Շատ չանցաւ, ծովում մի նաւակ տեսաւ,

Նաւից դուրս եկաւ մի թեթեւ պառաւ:

Թողեց նաւակը ծովակի ափին,

Եկաւ դէպի տուն, մի կապոց ձեռքին:

Ներս մտաւ, տեսաւ՝ օտար պատանին

Ոսկի մագերը փռած ուսերին:

— «Բարե քեզ, որդի, ռրտեղից եկար,

«Այս երկրի ճանփէն որտեղից գտար,

«Օձն իր պորտովը, դուշն իր դանափով

«Ձեն համարձակել անցնել մեր մօտով,

«Աշխարհի սկզբից մինչև օրս այս օր,

«Ոչ մարդ-արարած, ոչ դուշ թեւաւոր

«Ձեն վստահացել մեր կողմը անցնել,

«Այս կախարդական աշխարհը մտնել:

«Ով ընկաւ մի հետ, էլ պրծում չունի

«Ծովի թագուհու գերին կլինի...»

— «Տատի, սոված եմ—խօսեց մեր տղան—

«Դեռ հէքիաթներդ թող կախարդական:

«Ասա, ի՞նչ ունես տանդ ուտելու,

«Ասածու հիւրին հիւրասիրելու»:

(Չին հէքիաթները այսպէս են պատմում,

Ինչ օտար եկաւ, հիւրն է Ասածուն,

Նախ պէտք է հիւրին հաց տալ, խնամել:

Նոր նրա գլխին եկածը լսել):

IV

Լսեց պառաւը իր հիւրի խրատ,

Բացեց կապոցը պաշարով առատ:

Այդքան ճոխ ընթրիք տղան չէր տեսել,

Դա մի սեղան էր արքայավայել:
Կուշտ կերաւ տղան, սրբեց բերանը
Դարձաւ պառաւին խօսեց այս բանը.
— «Դու մի հարցնիլ ինձ, թէ ով եմ, տատի,
«Դու ինձ մայր եղիր, իսկ ես քեզ որդի,
«Մի առժամանակ դու ինձ խնամի,
«Մինչև որ տեսնենք, Աստուած ինչ կամի»:

Լսեց պառաւը, մնաց շւարած.
Հասակով՝ մատաղ, խելքով՝ զարգացած
Այդպէս պատանի երբէք չէր տեսել,
Մտածեց, կախարդ կարող է լինել:
Վերկացաւ անխօս, ծալքը բաց արեց,
Իր հիւրի համար անկողին փռեց:
Քնեց պատանին հանգիստ ու խաղաղ,
Եւ առաւօտը վերկացաւ շատ վաղ:
Պառաւը նրա կողքին հաւաքեց
Եւ քարծի տակից մի քսակ հանեց:
Մի քսակ սիրուն, ոսկէկար, փոքրիկ,
Եւ մէջը դեղին ոսկիներով լիք:
Պառաւը յանձնեց քսակը տղին,
Տղան քսակը դրեց իր ծոցին:

Պառաւը յետոյ նստեց իր նաւակ:
Թողեց տղային տանը միայնակ:
Պատանին տեսաւ, թէ նաւը ինչպէս
Սուրալով անցաւ դէպի ծովի ներս:
Անդեկ և առանց առաջաստների
Լողաց նաւակը ծով — կախարդների...

Իրիկան զիմաց պառաւը դարձաւ,
Մի կապոց ընթրիք իր հետը բերաւ,
Երբ առաւօտը կողինքն հաւաքեց,

Նա բարձի տակից մի քսակ հանեց:
Մի քսակ սիրուն, ոսկէկար, փոքրիկ,
Եւ մէջը դեղին ոսկիներով լիք:
— «Ախ, ասաց տղան, ինչ մոռացկոտն եմ.
«Ամեն առաւօտ քիսաս թողնում եմ:
Սակայն պառաւը այս մի սնդամին
Իսկոյն հասկացաւ զօրութիւն բանին:
Նա «մատը կծեց» նայեց տղային,
«Երանի, ասաց, քո մայր-ծնողին...»

V

Մի օր թախանձեց տղան իր տատին,
Իրան էլ հետը առնել նաւակին:
Նրա սիրտն էլ էր ուզում ծով մտնել,
Պաղպաջ ալիքներ ու յորձանք տեսնել:
Պառաւը լսեց պատանու միտքը
Բայց չկատարեց նրա խնդիրը:
— «Ծովում ապրում է ծովի թագունին,
«Մեծ թագաւորի աղջիկ գեղունին:
«Աղջիկ — կուսական ուժերից բռնւած՝
«Ապրում է մենակ, աշխարհից կտրւած:
«Ոչ մի մարդ չկայ նրա ամրոցում.
«Պառաւն է մենակ նրան ծառայում,
«Ոչ մի պատանի՝ ցանկութեան մտքով՝
«Զի կարող անցնել ամրոցի մօտով,
Մինչև ցանկալի օրը կհասնի»,
Կայ փեսացուն նրան կտանի»...

Լսեց պատանին պառաւի պատմած,
Եւ հիացմունքից մնաց շւարած:
Նա յիշեց իսկոյն ծովի տեսիլքը,

Եւ շարունակեց իրա խնդիրքը:

Էլ պոկ չի եկաւ նա իր պառակից,

Մինչև որ նրան հանեց իր կամքից:

Տատը վեր առաւ նաւի մէջ նրան

Եւ տարաւ-հանեց ամրոց տիրական:

VI

Ազատ ամրոցի ազատ տիրուհին

Լարեց այդ գիշեր մի թակարդ խորին,

Միամիտ տղան գլորւեց մէջը,

Խիստ ապաշաւեց թէն նա վերջը:

Ազատ ամրոցի ազատ տիրուհին

Փառաւոր ընթրիք տւեց իր հիւրին:

Առատ համադամ կերակուրներով,

Յայն-կոյս ծովային թունդ գինիներով

Հարբեցրեց նրան, ուղքիցը հանեց,

Գցել տւեց ճօճը և այնքան հարեց,

Որ նա փղձկաց «սիրտը շուռ տւեց»

Անմաշ քարծիկը կրկին յետ դարձրեց:

Ազատ ամրոցի ազատ տիրուհին,

Անզգայ հարբած հիւրի վիճակին,

Անմաշ քարծիկը իսկոյն գրաւեց,

Տարաւ պատանուին մի նաւակ գցեց:

Անդեկ և առանց սուազաստների

Լողաց նաւակը ծով—կախարդների,

Տարաւ մինչև լոյս ծովում պտտեց,

Մի անծանօթ կողմ ավեր դուրս ձգեց...

Ծագեց արևը ծովի խորքերից,

Սթափւեց տղան իր երազներից:

Բացեց աչքերը, նայեց դէս ու դէն,

Ինչպէս անտառում վախեցած էրէն:

Ներքին սարսափով զգաց ամեն բան,

Վայ տւեց գլխին, արեց սուգ-շիւան,

Եւ այնքան ընկճեց ներքին յուզմունքից,

Որ փռւեց ափին, պինդ քնեց նորից:

VII

Նրան զարթեցրեց մի սաստիկ աղմուկ.—

Վեր թռաւ, տեսաւ երեք նոր վհուկ

Իրար մէջ մի թունդ կռիւ են սարքել.—

Ոչ ոք ոչ ոքի չի ուզում լսել:

Բռնել են իրար օձիք ու թևեր,

Մէկ մէկուց խլում զանազան իրեր:

Այս վհուկները որ տեսան տղին,

Մարդկային լեզուով այսպէս խօսեցին.—

—«Բարև բեզ, եղբայր, ճրտեղից եկար,

«Այս երկրի ճամփէն ճրտեղից գտար,

«Օձն իր պօրտովը, դուշն իր զանազով

«Ձեն համարձակել անցնել մեր մօտով,

«Աշխարհի սկզբից՝ մինչև օրս այս օր,

«Ոչ մարդ-արարած, ոչ դուշ թևաւոր

«Ձեն վստահացել մեր կողմը անցնել,

«Այս կախարդական աշխարհը մտնել:

«Ով ընկաւ մի հետ, էլ պրծում չունի,

«Ծովի թագուհուն գերի կլինի...

«Արի մեզ լսիր, դու, ազամորդի

«Մեր այս կռիւը քննիր ու դատի

«Մեզ հաշտեցրու, վերջ տուր այս վէճին,

«Մենք բեզ պէտք կգանք, մենք ու մեր հոգին:»

—Ի՞նչ է ձեր վէճը, հարցրեց տղան.—

Վհուկներին մէկը բացատրեց նրան.—

—«Մեռաւ մեր մայրը, (յոյս նրա հոգուն)

«Մեռաւ և թողեց մեզ ժառանգութիւն

«Այս փոքրիկ խալին, անգործ ու անթել,

«Այս փոքրիկ գլխարկ, անմաշ-սոկէ թել,

Եւ անփուտ փայտի այս մի գաւազան,

«Հմայքի ծնող ու կախարդական»:

—«Բայց այդ իրերը ի՞նչ շնորհք ունին,

«Ո՞րն է դրանցից աւել թանկագին,

«Մինչև ինձ չասէք դրանց դօրութիւն,

«Ձեմ կարող բաժնել ձեր ժառանգութիւն:

—Այս գլխարկն ով որ իր գլխին դնի,

«Նա մարդու աչքի անտես կլինի,

«Ո՛ւր էլ որ գնայ, ի՞նչ էլ որ անի,

«Ներկայութիւնը, ոչ ոք չի տեսնի:

«Այս գաւազանը է կախարդական,

«Քեզ համար կանի իսկոյն ամեն բան.—

«Ճոխ սեղան բանալ, հեռու տեղ թռչել,

«Շնչաւորներին անշնչի փոխել,

«Մարդուն դարձնել սողուն կամ թռչուն,

«Կամ գրաստ դարձնել, հեծնել օրն ի բուն,

«Մի խօսքով ինչ որ քո սիրտը կամի,

«Ինչ որ հաճոյքդ արժան համարի,

«Ական թօթափել պատրաստ կունենաս:

«Երբ խալուն նստես և հրաման տաս,

«Նա քեզ կտանի, ուր սիրտդ կամի,

«Աշխարհից աշխարհ քեզ դուրս կհանի,

«Եւ դու չես զգալ ոչ մի նեղութիւն:

«—Ահա սրանք են մեր ժառանգութիւն:»

VIII

Հսեց պատանին. ծոծրակը բորեց.

Նա իր մտքումը մի բան մտածեց:

Բաղտը բերել էր նոր բարիք նրան,

Կարող էր պատժել ծովի աղջկան,

Որ նրան այնպէս անպատիւ արեց,

«Ոսկու աղբիւրը» ձեռքիցը խլեց:

—«Հսէք, բարեկամ, ես ձեզ ինչ կասեմ,

«Ձեր ժառանգութիւն հիմա կբաժնեմ.

«Միայն ինձ ասէք.—Ո՞վ է մեծ ձեզնից,

«Ո՞վ է խելացի, ուժեղ ամենից:

Յիմար վհուկներ մէկ-մէկու դիպան,

Ամենքն ուղեցին մեծ ցոյց տալ իրան:

—«Այդպէս չի լինիլ, լսէք ինձ նորից,

«Ծովի ափերի աղի լեռներից

«Գնացէք, լիզէք որբան ուժ ունէք,

«Եւ յետոյ ծովի ջրերից խմէք,

«Ո՞վ որ ձեզանից շատ աղ կլիզի,

Ով որ ձեզանից շատ ջուր կխմի,

«Նա է բոլորից և՛ մեծ, և՛ հզօր,

«Նրան ես կտամ այս իրեր բոլոր:»

Յիմար վհուկներն իսկոյն վաղեցին,

«Եօթն օր, եօթ գիշեր» աղեր լիզեցին,

Եւ երբ պապաքւեց սրտները աղից,

Նրանք խմեցին անչափ ջուր ծովից:

Ուռեց փորերը ցաւով ցաւագին,

Մեռան, փչեցին շունչն ու հողին:

Նրանց իրերը տղան զրաւեց

Եւ մի նոր փորձի ծրագիր կազմեց:

Գլխարկը դրեց, նստեց խալու վրան,

Ձեռքումը շարժեց կախարդ գաւազան,
 Փակեց աչքերը և բացեց իսկոյն՝
 Տեսաւ ինքն իրան ազատ ամբողջում:
 Տեսաւ—աղջիկը նստել է ճաշի,
 Առանց նաժշտի կամ «ղարավաշի»,
 Պատանին բազմեց աղջկայ դիմաց.
 Նոր զգաց, որ ինքն էլ է խիստ քաղցած:
 Սկսեց ուտել ողջ ամաններից.—
 Դատարկեց սեղանը կերակուրներից:
 Զարմացաւ պառաւը դրան մօտ կանգնած,
 Ծովի աղջիկն էլ խիստ էր զարմացած,
 — «Դու չե՞ս նկատում, որ իմ սեղանից
 «Ուտում է մէկը, անտես մեզանից:
 Ասաց պառաւին հուրի-աղջիկը,
 Եւ ուզեց ցոյց տալ նրան գաղանիքը:
 Երկու ձեռքերը օդի մէջ շարժեց.—
 Պատանու գլխից «գլխարկը» գցեց:
 Եւ նրանք տեսան «կախարդ» պատանին
 Ճաշում է՝ բազմած սեղանի գլխին...

IX

Ազատ ամբողջի ազատ տիրուհին
 Լաբեց այդ գիշեր մի թակարդ խորին.
 Միամիտ տղան գլորեց մէջը
 Խիստ ապաշաւեց թէն նա վերջը:
 Ազատ ամբողջի ազատ տիրուհին
 Փառաւոր ընթրիք տւեց իր հիւրին.
 Առատ համադամ կերակուրներով,
 Յայն-կոյս ծովային թունդ գինիներով
 Հարբեցրեց նրան ուշքիցը հանեց,

Տարաւ ծովի ափ մի նաւակ գցեց:
 Անդեկ և առանց առաքաստների
 Լողաց նտւակը ծով-կախարդների.
 Տարաւ մինչև լոյս ծովում պտտեց,
 Մի անծանօթ կողմ ափը դուրս հանեց...
 Ծագեց արեւը ծովի խորքերից
 Սթափւեց տղան իր «երազներից»:
 Բացեց աչքերը, նայեց դէս ու դէն,
 Ինչպէս անտառում վախեցած էրէն.
 Ներքին սարսափով զգաց ամեն բան.—
 Զկային խալին, գլխարկ, գաւազան.
 Յիշեց ընթրիքը, յիշեց աղջկան,
 Վայ տւեց գլխին, արեց սուգ-շիւան.
 Եւ այնքան ընկճեց ներքին յոգմունքից,
 Որ փուկեց ափին, պինդ քնեց նորից:

X

Շատ քնեց, թէ քիչ, աստուած է գիտում:
 Մէկ էլ ինչ տեսնի, ոչ քուն, ոչ արթուն
 Տեսնում է շքեղ պարտէզ աննման,
 Ծառերի միջին մարմար աւազան:
 Մարգարիտ ջուրը ցուրտ շատրւանից
 Յայտում, իջնում էր մարմար ափերից...
 Մէկ էլ երկնքից երկու աղաւնի
 Վայր իջան ափին պաղ աւազանի,
 Հանեցին իրանց փետուր ու թևեր,
 Դարձան աննման, չքնաղ աղջիկներ,
 Եւ մտան ջուրը, որ քիչ լողանան,
 Օրւայ այդ խեղդող շոգից զովանան:
 Նայում էր տղան և չէր կշտանում.—

Այդքան նազելի և այդքան սիրուն
Աղջիկ-արարած նա չունէր տեսած.—
Հիացմունքիցը «Չուր մաղւեց» մնաց...
Եւ նա փափագեց «Եօթն օր եօթ գիշեր»
Չուտէր չխմէր, հէնց նրանց նայէր...
Նրա զարմացքը եղաւ կատարեալ,
Երբ աղջիկները սկսեցին խօսալ:

XI

—«Քոյրիկ, եկ, խղճա՛ գու այս պատանուն.
«Որ գերի դարձած խարդախ թագուհուն,
«Այս երկու անգամ ընկաւ փորձանքի.
«Հազիւ կարեցաւ գլուխն ազատի.
«Այժմ անխնամ ընկած այս ափին,
«Անտէր ու անօդ, չար բաղդի կամքին...
—«Ես շատ պահեցի այդ խելպակասին.
«Անսպառ «ոսկու աղբիւրի» մասին
«Դեռ բան չեմ ասում. թող կախարդական
«Խալին, գլխարկը, հմայք-գաւազան
«Ձեռքից չհանէր.—բայց չհասկացաւ,
«Իր բաղդին ինքը աքացի տաւ,
«Գնաց գրաւեց խարդախ աղջկան,
«Եղած-չեղածը զոհ բերեց նրան.

—«Քոյրիկ, այս անգամ լսիր իմ խօսքին,
«Մի վերջին անգամ եկ, օգնենք խեղճին,
«Տանք նրան միջոց ամրոցը մտնել,
«Կորցրածները կրկին ձեռք բերել.
«Ես խօսք եմ տալիս, նա կը զգաստանայ,
«Իր մեծ եղբօր մօտ կը վերադառնայ,
«Գժուժիւններից նա ձեռք կբաշի,

«Ձի մնալ այստեղ, կեանքը չի մաշիլ»:
—«Թող այդպէս լինի, քոյրիկ իմ անգին,
«Թող տղան լսի իմ խօսքը վերջին.—
«Հէնց որ կսթափւի իր տեսիլներից,
«Մի ծառ կմնայ այս մեծ պարտիզից:
«Մի ծառ խնձորի, վրան երկու հատ,
«Մինը վարդ-կարմիր, միւսը գունատ:
«Թող քաղի երկու խնձորն էլ ծառից,
«Թող գնա, նստի նաւակը նորից:
«Անդեկ և առանց առագաստների
«Կլողայ նաւը ծով-կախարդների,
«Կտանի նրան ամրոց կհանի,
«Ծովի թագուհին նրան կփարի,
«Կխլի խնձորը և անուշ կանի.
«Եւ այդ խնձորը կերած չկերած,
«Նրա քունքերից կծլեն յանկարծ
«Պախրի եղջիւրներ այնքան խիտ ու հոծ,
«Որ նա չի կարող էլ մտնել ամրոց:
«Այդ պատուհասից խնձորը գունատ
«Միայն կփրկի:—Սակայն ես խրատ
«Ձեմ ուզում կարգալ.—խելօք պատանին
«Եթէ ուշը դարձնի այս հանգամանքին,
«Կարող է գործը շատ յաջող տանել
«Եւ իր կորցրածը կրկին ձեռք բերել...»

XII

Սթափւեց տղան իր տեսիլներից,—
Մի ծառ էր մնացել շքեղ պարտիզից.
Մի ծառ խնձորի, վրան երկու հատ,
Մինը վարդ-կարմիր, միւսը գունատ:

Իսկոյն երկուսն էլ նա պոկեց ծառից,
 Եւ գնաց նստեց նաւակը նորից:
 Անդեկ և առանց առագաստների
 Լողաց նաւակը ծով-կախարդների,
 Տարաւ պատանուն ամրոց հասցրեց,—
 Պատանին կարմիր խնձորը հանեց:
 Ծովի թագուհին վազեց ամրոցից,
 Փարեց պատանուն, կախ ընկաւ վզից,
 Խլեց վարդ-կարմիր խնձորը ձեռքից
 Եւ ազահաբար կրծեց նրանից:
 Կարմիր խնձորը կերած-չկերած,
 Նրա քունքերից ծլեցին յանկարծ
 Պախրի եղջիւրներ, այնքան խիտ ու հոծ,
 Որ նա չէր կարող էլ մտնել ամրոց:
 Զգաց սխալը հպարտ թագուհին,
 Փարեց պատանու ծունկ ու ոտներին
 Արցունքն աչքերին՝ սկսեց անդերսել—
 Այդ պատուհասից իրան ազատել...
 Պատանին հանեց խնձորը գունատ.
 Աղջիկն իմացաւ—փրկութիւնն է այդ:
 Խլած իրերը դարձրեց պատանուն,
 Պատանին նրան տւեց փրկութիւն:
 Աղջիկը փրկւեց իր եղջիւրներից,
 Իսկ «կախարդ» տղան չքացաւ նորից...

XIII

Նա ներս էր մտել ամրոցը կրկին,
 Փռել էր այնտեղ իր փոքրիկ խալին:
 Եւ երբ աղջիկը նստեց նրա վրան,
 Պատանին շարժեց դիւթող գաւազան:

Եղջոր մօտ թռչել նա դրեց մտքին.—
 Փակեց աչքերը, բաց արեց կրկին.—
 —Տեսաւ իր առջև մի հզօր քաղաք.
 Զորս կողմը բուրգեր, պարիսպ, աշտարակ,
 Աղջկան դարձրեց մի մատաղ շորի,
 Ինքն հագաւ կապոյտ բլուզ բանւորի,
 Կախարդ-գլխարկը պահեց կռան տակ,
 Երկաթ-դռներից ներս մտաւ քաղաք:
 Դեռ նոր ներս մտած երկաթ-դռներից,
 Նա շւարեցաւ տեսած պատկերից:—
 —Ողջ քաղաքացիք, թէ ծեր, թէ մանուկ,
 Բարձրացրել էին ահագին աղմուկ:
 Խոնւած իրար մեծ-հրապարակում
 Գոռում գոչումով մի շէնք են շինում:
 Մի շէնք փառաւոր, հսկայ, գեղեցիկ,
 Որպէս մի պալատ, ամրոց-արքունիք:
 Պատանին խառնւեց բանող ամբոխին,
 Քչեց քիչ առաջ իր մատաղ «շորին»:
 Ճարտարապետը նրան որ տեսաւ,
 Իրա մօտ կանչեց և գործի դրաւ:
 Պատանին խառնւեց շորէպաններին
 Սկսեց օգնել քար կրողներին:

Մի ամսւայ մէջ շէնքը վերջացաւ,
 Բայց մեր խեղճ «շորու» հոգին դուրս եկաւ:
 Քնքուշ և նազուկ կեանքին սովորած,
 Սկսեց աշխատանքը տանել չկարաց:
 Եւ ճարը կտրած՝ վճռեց գնալ
 Թագաւորի մօտ տղից բողոք տալ:

XIV

Քաղաքի մէջը մի սիւն կար ցցած,

Իսկ նրա մօտը պահապան կարգած:
 Ով գանգատ ունէր մեծ թագաւորին,
 Գնում էր կանգնում մօտը այդ սիւնին:
 Պահապանները գանգատաւորին
 Ուղարկում էին իսկոյն արքային:

Մի օր էլ «Չորին իր կապը կտրեց,
 Պատանու ձեռքից փախաւ, խոյս տւեց,
 Եկաւ ուղղակի սեան տակը կանգնեց
 Եւ անխօս լեզուով իր գանգատն արեց:
 Պահապանները «Չորուն» բռնեցին
 Եւ թագաւորի մօտն ուղարկեցին:
 Թագաւորն իսկոյն մօտնեց իր ղրկեց,
 «Չորուն» տիրոջը փնտրել տւեց:

Եկաւ արքունիք օտար պատանին
 Եւ խոնարհ գլուխ տւեց արքային:
 Նայեց Մեծ արքան, մնաց քարացած.—
 Իր առաջ կորած եղբայրն էր կանգնած.—
 Բանւորի կապոյտ բլուզը հագին,
 Ոսկի մագերը փռւած ուսերին:
 —Բայց չճանաչեց պատանին նրան.—
 Ծիրանի ունէր նա արքայական:

Թագաւորին առժամ զարմացքը պահեց,
 Քնքուշ հայեացքով եղբօրը դիմեց:
 Հարցրեց, թէ նա հրտեղից եկաւ,
 Այս սիրուն «Չորին» որտեղից գտաւ,
 Եւ կամ ի՞նչու է նրան շատ տանջում,
 Որ անասունը գանգատ է անում:

Անմեղ պատանին բացեց իր բերան
 Եւ թագաւորին տւեց պատասխան,—
 —Եթէ թոյլ կտայ Ձեր Մեծութիւնը,

«Կասեմ, «Չորի» չէ այդ անասունը,
 «Այլ չքնաղ դուստրը ծով-թագաւորի,
 «Որ ինձ տանջել է շատ ու շատ տարի,
 «Երկու Աղաւնի-Աղջիկներ սիրուն
 «Տւին ինձ խրատ և ազատութիւն,
 «Վերջին փորձանքից ես ազատեցի,
 «Եւ իմ մեծ եղբօր քաղաք դիմեցի,
 «Այստեղ ես մենակ և օտարական,
 «Ձեմ գիտում ի՞նչպէս պիտ գտնեմ նրան:

— Ի՞նչ քո եղբօրը շուտով կը գտնես,
 Միայն այս «Չորուն» պիտի ազատես,
 Վայել չէ երբէք մարդ-ասուններին
 Չարհարել անբան-անասուններին
 — «Կարծեմ ասացի, որ «Չորի» չէ դա,
 «Ահա լաւ տեսէք պատկերը դրա»:
 Ասաց պատանին, շարժեց գաւազան.—
 Նախկին պատկերը տւեց աղջկան:

Մեծ-արքան մնաց ափը ի բերան,
 Պալատականներն էլ խիստ զարմացան,
 Երբ տեսան նախկին Չորու փոխանակ,
 Կանգնել է անմեղ մի չքնաղ էակ.—
 Այնքան հմայիչ և այնքան սիրուն,
 Որ ապուշ կտրած չէին կշտանում
 Վրան նայելուց.— եօթն օր, եօթ գիշեր
 Մարդ չուտէր, չխմէր, հէնց նրան նայէր»:

XV

Մեծ եղբայրն իրան չկարաց պահել,
 Գրկեց եղբօրը, սկսեց համբուրել
 Եւ գորովալից, խեղդւած ձայնով,

Ասաց սրտաբաց խանդաղատանքով:—
 «Իմ անգին եղբայր, դու բարով եկար,
 «Իմ երկրի ճանփէն դու բարով գտար,
 «Ես բեզ թողեցի յուսով բոբոնի
 «Բաղտը ինձ բերեց թագ ու ծիրանի:
 «Այժմ քո դարձը թող օրհնեալ լինի,
 «Իմ երկիրը քեզ ընծայ արժանի»:

Թագաւորը իր խօսքը վերջացրեց,
 նոր խնջոյքներ լսալարէզ բացւեց:
 «Եօթն օր եօթ գիշեր» կերան խմեցին:
 Արքայաւայել խաղեր կազմեցին:
 Երբ որ ընդհանուր բէֆերից պրծան,
 Կարօտ եղբայրներ նոր առանձնացան
 Նստեցին նորից «եօթն օր եօթ գիշեր»:
 Պատմեցին իրանց գլխի արկածներ:
 Ուղիղ եօթ տարի անցել էր արդէն,
 Ինչ նրանք թողին իրանց տան ճանփէն:
 Ոչ ոք ոչ ոքից ոչ մի լուր չունէր.—
 Ի՞նչ եղան արդեօք նրանց ծնողներ,
 Ո՞ւր մնաց նրանց հայրը «բաղրկեան»
 Ի՞նչ եղաւ մայրը, դաւաճան հրէան...

XVI

Փայտարը չհասաւ «Թարւիզ ու Թէհրան»
 Անփորձ գործի մէջ չունեցաւ պաշտպան:
 Կորցրեց ձեռքից ողջ հարստութիւն,
 Աղբատ, փոր-փոշման յետ դարձաւ իր տուն:
 Տանը իր գլխին գտաւ նոր փորձանք,—
 Զկային ոչ կին և ոչ երեխայ:
 Նա գնաց, գտաւ ընկեր հրէային,

Տեսաւ իր կինը հրէայի մօտին:
 Բայց կինը նրան չկարաց ճանաչել,
 Յոգնած փայտարն էլ չուզեց խօսել
 Ծռեց գլուխը, մնաց նրանց մօտ
 Որպէս տան ծառայ, փոր-հացի կարօտ:
 Փոքր եղբայրը նստեց իր «խալուն»,
 Թռաւ ու հասաւ հայրենական տուն,
 Առաւ հրէային, ծերունի հօրը,
 Առաւ «խալուն» վրայ դաւաճան մօրը,
 Բերեց հասցրեց մեծ եղբօր քաղաք,
 Պատմեց ամեն բան, ամեն հանգամանք,
 Թագաւորն իսկոյն դատաստան արեց.—
 Մօրն ու հրէային նա մահ վճռեց,
 Հին հէքիաթները այսպէս են պատմում.—
 Երբ մէկին մահաւան են դատապարտում,
 Կապում էին նրան շար ձիու պոչից,
 Կատաղած ձիուն թողնում ախոռից,
 Եւ ձին խրտնած՝ առնում էր, թռչում,
 Դատապարտեալին սար ու ձոր խփում,
 Ամբողջ մարմինը ջարդում, յօշոտում,
 Եւ «մեծ կտորը՝ ականջը թողնում»...

XVII

Մեծ եղբայրը վաղուց նշան էր դրել,
 Բայց հարսանիքը դեռ չէր կատարել:
 Իր հարսնացւին նա խօսք էր տւել
 Կորած եղբօրը եօթ տարի սպասել:
 Եօթ տարին ահա եկաւ լրացաւ,
 Նա հարսանիքի «թաղարէք» տեսաւ:
 Հրաման տւեց շինել նոր-պալատ,
 Գեղարւեստական ոճերով առատ...

Իսկ երբ գտնւեց եղբայրը փոքրիկ,
Նա շուտ ուղարկեց պատգամ-մունետիկ
Իր նոր խնամի աներ-արքային—

Զուբէլ, դարդարել իր հարսնացւին:

Փոքր եղբայրն էլ անգործ չմնաց:
Երջանիկ ժամը տեսաւ նա հասած.

Սիրոյ ուխտ խօսեց հին ընկերուհուն,

Խոստացաւ թողնել անցած «գժութիւն»

Եւ երկու եղբայր գոյգեր կազմեցին

Եւ ծերունի հօր առջև չոքեցին. —

Ծերունին յառեց աչքերը վերև,

Մաղթեց երկար կեանք եւ երկար արեւ...

Սկսեց նոր քէֆ, նոր ուրախութիւն,

Մի չտեսնւած հրաշք կեր ու խում:

Փոքր եղբայրը դօր տւեց խելքին,

Զօր տւեց կախարդ իր գաւազանին.

Եւ գաւազանը արեց ամեն բան. —

Բաց արեց սեղան ճոխ-կախարդական,

Լիփ-լիք համադամ կերակուրներով,

Յայն-կոյս ծովային թունդ գինիներով...

Գիւղեր բաղաքներ բազմած սեղանին՝

«Շօթն օր, եօթ գիշեր» կերան խմեցին. —

Սեղանը դարձեալ մնաց լիփ-լեցուն—

Ապշած ամբոխի զարմացքն էր անհուն:

Յետոյ ցոյց տւին չտես ամբոխին

Պատկերներ քանի մի կախարդային:

1

Լուսնակ գիշերին ահա մի ծովակ. —

Փրփուր ջրերով ակիւր ու յորձանք:

Արծաթ ակիւրներ գնում են, գալիս,

Թաւիշ ավերին համբոյր են տալիս:

Յորձանքների մէջ ահա մի նաւակ,

Նաւակի մէջը շքեղ պատգարակ. —

Ողջ կամարները երկնի աստղերից,

Վարագոյրները լուսնի շողերից...

Անդեկ և առանց առագաստների

Լողում է նաւը ծով-կախարդների,

Իսկ նաւի առջև վեց զոյգ կարապներ,

Մաքուր սպիտակ ձիւնի քուլաներ,

Սիգաճեմ նազով առաջ են լողում,

Կասես թէ նաւը նրանք են տանում:

Պատգարակի մէջ ծովի թագուհին՝

Կոթնած արծաթ թաւիշ բարձերին՝

Իր երեկոյեան ճեմանքն է անում,

Եւ ծովի յստակ հայելուն նայում:

Նայում է նայում և չի կշտանում.

Այդքան նազելի և այդքան սիրուն,

Նա իրան լինել երբեք չէր կարծում...

— Ապշած ամբոխը նայում էր, նայում,

Կարծես աչքերին նա չէր հաւատում:

2

Փոխեց պատկերը ծով-կախարդական:

Ահա մի պարտէզ շքեղ աննման,

Ծառերի միջին մարմար աւազան:

Մարգարիտ ջուրը ցուրտ շատրւանից

Ցայտում, իջնում էր մարմար ավերից:

Արև երկնքից երկու ազաւնի

Ցած իջան ավին ցուրտ աւազանի,

Հանեցին իրանց փետուր ու թևեր

Դարձան գեղանի երկու աղջիկներ,

Թեթև ձիւնափայլ շղարշներ հագան,
Եկան հարսանեաց պալատը մտան...

Փոքր եղբայրը, փեսայ պատանին,
Հէնց որ նկատեց աղջիկ-հիւրերին,
Անհուն ժպիտով նրանց ողջունեց,
Տարաւ եղբօր մօտ՝ ներկայացրեց. —

— «Այս երկու քոյրեր անմեղ ու սիրուն

«Տւին ինձ խրատ և ազատութիւն,

«Վերջին փորձանքից ես ազատեցի

«Եւ քո քաղաքը իսկոյն դիմեցի:»

— «Մենք շատ ուրախ ենք, որ մեզ լսեցիր,

«Գոյնութիւններից դու ձեռք քաշեցիր,

«Ահա եկել ենք Ձեր հարսանիքին,

«Բերել ենք նաև մեզ հետ Ձեր բաղնիք:

Սէր և բաղձը լինի Ձեզ բաժին,

«Գնացէ՛ք, հասէ՛ք, Ձեր մուրազներին...»

Վերջաբան

Խելօք մանուկներ, երանի ձեզ էլ

Յաջողւէ՛ր այսպէս երջանիկ լինել,

Որ երբ պատանի՝ դուք մտնէք կեանքը,

Կեանքը ձեզ տանի դէպի մեծ փառքը,

Իսկ դրա համար դուք պիտի մնաք

Անբիծ, անարատ, մաքուր, անխարդախ,

Լոկ ունայնութեան եւ փուշ վայելին

Չպիտի զոհէ՛ք ձեր կեանքն ու հոգին,

Վե՛ն իդէալների մաքուր աշխարհում,

Անարգարութեան մեծ կուի դաճում,

Դուք չկորցնէ՛ք Ձեր սէր, Ձեր հաւատ,

Երբէ՛ք չլինիք մի օր յուսահատ,

Կոխ ու մրցում, մրցում ու կոխ

Լինի Ձեր կեանքի նպատակն ազնիւ...

Հրատարակութիւններ
Երեսնի օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկ.

№ 1

Եղեգնուհի—հէքիաթ—Ա. Տ.-Պաշտօրեանի.— գինը 10 Կ.

№ 2.

Հուրի-Մալաք — հէքիաթ—նոյն հեղինակի.— գինը 10 Կ.

№ 3.

Երկու եղբայր—հէքիաթ նոյն հեղինակի— գինը 10

ԳԻՆՆ Է 10 ԿՈՊ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0372218

58327

